

УДК 349.6

DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.9.15>**Світлана Романко,**

канд. юрид. наук, доцент,

доцент кафедри трудового, екологічного та аграрного права,

докторант

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

ЕКОЛОГО-ПРАВОВА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ У СФЕРІ ЗМІНИ КЛІМАТУ

Наукова стаття присвячена розгляду актуальних питань формування напрямів еколого-правової політики у сфері зміни клімату після ратифікації Україною Паризької угоди Україною 14 липня 2016 року та правового аналізу напрямів забезпечення еколого-правової політики у сфері зміни клімату за останні кілька років. Констатовано, що зміна клімату є комплексною проблемою, вона не має простого нормативно-правового вирішення. Визначено, що напрямками такої політики є використання відновлюваних джерел енергії із низьким вмістом вуглецю, розбудова джерел чистої електричної та теплової енергії, підвищення енергоефективності та енергозбереження в усіх секторах економіки та на об'єктах житлово-комунальної інфраструктури, стимулювання використання альтернативних джерел енергії, перехід вантажних та пасажирських перевезень на більш екологічно чисті види транспорту, сталі лісове та сільське господарство й адаптація до зміни клімату. Встановлено, що основні джерела викидів парникових газів в Україні зосереджені в таких чотирьох секторах економічної діяльності, як: енергетика, промисловість, сільське господарство, лісове господарство та інші види землекористування; поводження з відходами. Важливими проблемами залишаються відсутність базових програмних документів для скорочення викидів парникових газів та їх адаптації. Останні дані ООН свідчать про те, що темпи змін швидко прискорюються: багато країн офіційно не представили свої довгострокові стратегії скорочення викидів парникових газів та оголосили цілі з нульовим викидом вуглецю на 2050 рік. Натепер основне законодавство в Україні для протидії зміні клімату – це Паризька угода, Концепція реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року, План заходів щодо виконання Концепції реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року, Стратегія низьковуглецевого розвитку України до 2050 року та Національно визначений внесок України. Розвиток національного законодавства у сфері протидії зміні клімату та скороченню викидів парникових газів загалом відбувається повільними темпами та із встановленням недостатньо амбітних цілей. Не в останню чергу це зумовлено високою енергоємністю промисловості України, неамбітними цілями з переходу на використання альтернативних джерел енергії, незрозумілістю національного ринку викидів парникових газів, їх моніторингу та верифікації.

Ключові слова: парникові гази, зміна клімату, низьковуглецевий розвиток, адаптація, Паризька угода, стратегія низьковуглецевого розвитку, національно визначений внесок.

Постановка проблеми. Питання правового вирішення глобальної кризи у сфері охорони навколишнього природного середовища досліджувались у працях відомих українських вчених В.В. Костицького, А.П. Гетьмана, Н.Р. Малишевої, Г.І. Балюк, А.Г. Бобкової, М.В. Краснової, С.М. Кравченко, В.Л. Мунтяна, Н.Р. Кобецької, Ю.С. Шемшученка, М.В. Шульги, І.І. Каракаша, а також молодих вчених К.І. Прохоренко, М.О. Фролова, В.Л. Бредіхіної та ін. Одним із найбільш актуальних проявів глобальної кризи у сфері охорони навколишнього природного середовища є зміна клімату. Наслідки зміни клімату стосуються кожного, незважаючи на те, відчуваємо ми це чи ні [1, с. 99]. Над даною темою у різні часи працювали науковці як юридичної, так

і інших спеціальностей [2-6]. Ознаками кризи визначено відсутність ефективної системи управління у сфері охорони навколишнього природного середовища та більш повільне, ніж очікувалося, проведення структурних реформ і модернізації технологічних процесів, що в умовах зростання національної економіки призводить до збільшення рівня забруднення та зумовлює підтримку старих, неефективних підходів до використання енергетичних і природних ресурсів. Станом на жовтень 2017 року, коли проект Стратегії державної екологічної політики до 2030 року був оприлюднений для громадського обговорення, у ньому було окремо наголошено на тому, що значні наслідки для стану довкілля також матиме зміна клімату, а також підпорядкованість екологічних пріоритетів

економічній доцільності, неврахування екологічних наслідків у прийнятті урядових рішень; успадкована структура економіки з переважаючою часткою ресурсо- та енергоємних галузей, негативний вплив якої був посилений переходом до ринкових умов; зношеність основних фондів промислової і транспортної інфраструктури та об'єктів житлово-комунального господарства; неефективна система державного управління у сфері охорони навколишнього природного середовища, регулювання використання природних ресурсів; низький рівень розуміння в суспільстві пріоритетів збереження навколишнього природного середовища та переваг сталого розвитку; недотримання природоохоронного законодавства.

Причинами зміни клімату є використання викопного палива для отримання енергії та неефективне споживання енергії, що виробляється. Таке використання спричиняє викиди парникових газів. Існують 6 основних парникових газів, які входять до хімічного складу атмосфери: водяна пара, вуглекислий газ, метан, озон, закис азоту, хлоро-фторо-вуглеці. Парникові гази, що утворюються внаслідок діяльності людини, спричиняють посилення парникового ефекту. Надмірна кількість газів, які утворюються в результаті діяльності ТЕЦ, транспорту, сільського господарства, промисловості, а також лісових пожеж, утримують сонячне тепло у нижніх шарах атмосфери, не даючи йому повертатись до космосу.

У доповідь «Цілі сталого розвитку – Україна» [7] зазначено, що основні джерела викидів парникових газів в Україні зосереджені в таких чотирьох секторах економічної діяльності:

1) енергетика (розвідка та видобуток первинних джерел енергії; переробка первинних джерел енергії у більш придатні для використання форми; транспортування, стаціонарне та мобільне використання палива);

2) промисловість;

3) сільське господарство, лісове господарство та інші види землекористування (викиди і поглинання CO₂ у процесах сільськогосподарської діяльності та лісокористування);

4) поводження з відходами (видалення, біологічна обробка, спалювання твердих відходів, очищення стічних вод) [1].

Україна у 2016 році ратифікувала Паризьку хартію з боротьби з глобальною зміною клімату, яка у 2020 році почне діяти та замінить собою Кіотський протокол до Рамкової Конвенції ООН зі зміни клімату. Країни-учасниці Паризької угоди повинні працювати на:

а) стримування зростання глобальної середньої температури значно нижче 2° С понад доіндустріальні рівні і докладання зусиль з метою обмеження зростання температури до 1,5° С понад доіндустріальні рівні, визнаючи, що це суттєво знизить ризики та наслідки зміни клімату;

б) підвищення здатності адаптуватися до несприятливих наслідків зміни клімату, а також сприяння опірності зміни клімату та низьковуглецевому розвитку таким чином, щоб не ставити під загрозу виробництво продовольства;

с) забезпечення узгодженості фінансових потоків із напрямом низьковуглецевого та опірного до зміни клімату розвитку [8].

Стратегія низьковуглецевого розвитку України до 2050 року розроблена на виконання міжнародних зобов'язань України згідно з пунктом 19 Статті 4 Паризької угоди, пунктом 35 Рішення 1/СР.21 Конференції Сторін Рамкової конвенції ООН про зміну клімату, а також на виконання розпоряджень Кабінету Міністрів України від 7 грудня 2016 р. № 932-р «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року» та від 28 березня 2018 р. № 244-р «Про затвердження плану пріоритетних дій Уряду на 2018 рік». Вона складається із 6 розділів: викиди парникових газів, вразливість до зміни клімату, міжнародна взаємодія, політики та заходи з декарбонізації енергетики, енергоефективність, відновлювана енергетика, модернізація та інновації, трансформація ринку й інституцій, модельні оцінки соціально-економічних наслідків, сектор землекористування та лісового господарства і його внесок у баланс парникових газів, політики та заходи низьковуглецевого розвитку, прогноз динаміки поглинання парникових газів у лісовому господарстві.

За даними, наведеними у Стратегії низьковуглецевого розвитку України до 2050 року [9], у 2015 р. викиди парникових газів становили 323,36 млн. тон CO₂-екв., за винятком сектору «землекористування, зміни у землекористуванні та лісове господарство» (далі – ЗЗЗЛГ), що на 66,4 % нижче, ніж у базовому 1990 р. З урахуванням сектору ЗЗЗЛГ викиди у 2015 р. становили 308,64 млн. тон CO₂-екв. і зменшилися порівняно з базовим роком на 66,1 %. Відповідно до Паризької угоди, всі країни, які підписали цю програму, повинні прагнути сформулювати та повідомити свої довгострокові стратегії розвитку низьких викидів парникових газів до 2020 року. Натепер це зробили лише 10 країн. Однак останні дані ООН свідчать про те, що темпи змін швидко прискорюються: багато країн

офіційно не представили свої довгострокові стратегії та проголосили цілі зі скорочення викидів до нуля до 2050 року. Більше 20 міст та понад 100 великих компаній взяли на себе зобов'язання стати вуглецево нейтральними, а альянс державних регіональних органів влади, органів місцевого самоврядування взяли на себе зобов'язання досягнути нульових викидів у побуті та промисловості.

Як зазначається у Концепції реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року, схваленій Розпорядженням КМУ від 7 грудня 2016 р. № 932-р, сторона Рамкової конвенції ООН про зміну клімату та Кіотського протоколу до неї Україна забезпечує виконання зобов'язань за цими міжнародними угодами, проте державна політика у сфері зміни клімату має фрагментарний характер і розглядається як складова частина виключно екологічної політики. Відсутність системного підходу до проблеми зміни клімату в цілому унеможлиблює прийняття управлінських рішень щодо забезпечення запобігання зміні клімату та адаптації до неї в масштабах усієї економіки країни. Водночас виконання нових завдань, спричинених ратифікацією Україною Паризької угоди та подальшою імплементацією її положень, потребує формування цілісної і послідовної державної політики у сфері зміни клімату відповідно до політики міжнародних організацій з урахуванням провідних світових технологій і практики, а також особливостей національних умов, можливостей, потреб і пріоритетів. У ст. 361 Асоціації з ЄС зазначено, що співробітництво має на меті збереження, захист, поліпшення і відтворення якості навколишнього середовища, захист громадського здоров'я, розсудливе та раціональне використання природних ресурсів та заохочення заходів на міжнародному рівні, спрямованих на вирішення регіональних і глобальних проблем навколишнього середовища, *inter alia*, у таких сферах: а) зміна клімату; б) екологічне управління та аналогічні питання, зокрема освіта й навчальна підготовка, доступ до інформації з питань навколишнього середовища та процесу прийняття рішень; с) якість атмосферного повітря, що реалізується у вигляді розвитку відповідних стратегій, розподілу повноважень природоохоронних органів на національному, регіональному та місцевому рівнях; процедури прийняття рішень та їх виконання; процедури сприяння інтеграції природоохоронної політики в інші сфери політики держави; визначення необхідних людських і фінансових ресурсів та механізм їх перегляду [10].

Для того, щоб такі масштабні організаційні, інституційні та функціональні зміни

були реалізовані, потрібно не тільки правильно ідентифікувати та описати наявні суспільні відносини у законодавстві, але й врахувати наявні напрацювання міжнародно-правового та європейського врегулювання.

Проведений нами аналіз найбільшої електронної бази Climate Change Laws of the World [11] дає підстави зробити висновок, що законодавство у сфері протидії зміні клімату включає такі блоки.

Енергетика – зокрема, нормативно-правові акти у сфері енергоефективності, наприклад Italian Energy Efficiency Action Plan [12], Про Енергетичну Стратегію України до 2035 року [13]. Основним джерелом викидів парникових газів є використання викопного палива як основного джерела отримання енергії. 56 % викидів відбувається через спалювання вугілля, 28 % припадає на газ, і 16 % – на нафтопродукти. Тому два важливі напрями розвитку енергетичного сектора України – енергоефективність та використання альтернативних джерел енергії на протипагу традиційному викопному паливу – мають ключове значення для подальшого перспективного реформування енергетичного сектору економіки України щодо як промислового, так і споживчого використання.

Даний блок складається із норм, що регулюють розвиток енергетичної політики держави, заходи скорочення викидів парникових газів у сфері енергопостачання, загальні основи регулювання функціонування вуглецевого ринку, енергоефективність будівель. Також передбачено затвердження комплексного Національного плану з енергетики та зміни клімату на 2021-2030 роки, що може стати основою для розвитку локальних енергетичних та кліматичних програмних документів.

Низьковуглецевий розвиток – German Renewable Energy Sources Act (EEG 2017) [14], Стратегія низьковуглецевого розвитку України до 2050 року. Передбачає використання джерел енергії із низьким вмістом вуглецю, розбудову джерел чистої електричної та теплової енергії, підвищення енергоефективності та енергозбереження в усіх секторах економіки та на об'єктах житлово-комунальної інфраструктури, стимулювання використання альтернативних нафтопродуктам моторних палив та перехід вантажних та пасажирських перевезень на більш екологічно чисті види транспорту; збільшення обсягів поглинання та утримання вуглецю завдяки застосуванню кращих практик ведення сільського і лісового господарств, адаптованих до зміни клімату; скорочення викидів парникових газів, таких

як метан та оксид азоту, пов'язаних переважно з виробництвом викопного палива, сільським господарством та відходами.

Вуглецевий податок та торгівля викидами парникових газів – Japan's 2012 Tax Reform Act, проект Закону «Про засади моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів» [15]. Даний блок включає ринково обґрунтоване зростання ставки вуглецевого податку, розробку внутрішньої системи торгівлі викидами парникових газів. Для цього Україні потрібно розробити план розподілу квот і впровадити дозвіл на викиди парникових газів, а також впровадити чітку систему моніторингу кількостей викидів парникових газів, що викидаються у результаті діяльності підприємств. На додачу до цієї діяльності заплановано забезпечення постійного удосконалення національної системи інвентаризації антропогенних викидів із джерел і абсорбції поглиначами парникових газів на основі застосування кращих практик проведення інвентаризації та з урахуванням рекомендацій міжнародних експертів з перевірки національної звітності за міжнародними угодами у сфері зміни клімату. Нагальною залишається необхідність розробки прогресивних підходів до стимулювання суб'єктів господарювання усіх форм власності до реалізації проектів із запобігання зміни клімату та адаптації до неї з урахуванням успішних світових практик та умов запровадження ринкових і неринкових механізмів, передбачених Паризькою угодою.

Транспорт на енергії з низьким вмістом вуглецю – Decree 140/2007: Presidential decree declaring rational and efficient energy use a national priority Argentina 2007 [16], Розпорядження КМУ «Про схвалення Національної транспортної стратегії України на період до 2030 року» від 30 травня 2018 р. № 430-р [17]. Даний блок включає скорочення викидів CO₂ від роботи транспорту та основи формування політики у сфері скорочення викидів у транспортній сфері: зменшення вмісту вуглецю у паливно-мастильних матеріалах та використання альтернативних джерел енергії у роботі транспортної сфери, покращення енергоефективності двигунів, стимулювання використання електро-, громадського та велосипедного транспорту. Такі заходи є більш, ніж обґрунтованими. Так, у світі близько 20 % викидів CO₂ дають машини з двигуном внутрішнього згорання. За нинішніх темпів зростання кількості автомобілів їх кількість перевищить мільярд в 2050 році. Міністерство інфраструктури пропонує до 2021 року звільнити імпортовані автомобілі від: ПДВ – 16,8 %, збору до Пенсійного фонду – 4,8 % і акцизного збору –

109 євро. Для вітчизняних виробників електромобілів – скасувати ПДВ і ввести пільгову ставку податку на землю до 2028 року, збір до Пенсійного фонду, можливо, буде скасований тільки до 2021 [18]. Крім того, передбачено забезпечення врахування фактору зміни клімату під час розроблення і реалізації Національної транспортної стратегії.

Землекористування, зміни у землекористуванні та лісове господарство – Indonesia's Presidential Moratorium on New Forest Concessions 2011 [19], Розпорядження КМУ «Про схвалення Концепції боротьби з деградацією земель та опустелюванням» від 22 жовтня 2014 р. № 1024-р [20]. Відносини, врегульовані у даному блоці, включають викиди від сільськогосподарської діяльності (використання добрив, органічні відходи тваринництва). Ліси акумулюють значний глобальний запас вуглецю: за оцінкою глобальних лісових ресурсів 2010 року (FRA 2015) [21], світові ліси та інші лісисті угіддя утримували понад 485 гігатон вуглецю у цілому. Вирубка лісу, деградація лісів та неефективне управління ними знижують здатності до вловлювання вуглецю та збільшують негативний ефект зміни клімату, з метою запобігання яким прийняті міжнародні норми Land Use, Land-Use Change and Forestry (LULUCF)[22]. Чинним законодавством передбачено реалізацію потенціалу збільшення обсягу поглинання парникових газів до 2030 року у сферах раціонального використання та охорони земель і лісового господарства; розроблення рекомендацій з адаптації сільського господарства до зміни клімату на період до 2030 року; розроблення і затвердження середньострокового плану дій з адаптації лісового господарства України до зміни клімату.

Адаптація до змін клімату. Запобігання зміни клімату через скорочення антропогенних викидів і збільшення абсорбції парникових газів та забезпечення поступового переходу до низьковуглецевого розвитку держави та адаптація до зміни клімату, підвищення опірності та зниження ризиків, пов'язаних зі зміною клімату разом зі зміцненням інституційної спроможності щодо формування і забезпечення реалізації державної політики у сфері зміни клімату визначено основними напрямками реалізації Концепції реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року [30]. Основними документами у сфері адаптації до зміни клімату є Технічне керівництво МГЕЗК з оцінки впливу зміни клімату та адаптації [23], Рамки адаптаційної політики щодо зміни клімату: розроблення стратегій, політики і заходів [24], Стратегія адаптації ЄС [25]. Натепер

не розроблено жодного нормативно-правового забезпечення адаптації до зміни клімату в Україні, проте схвалення стратегії адаптації до зміни клімату України на період до 2030 року передбачено у Плані заходів щодо виконання Концепції реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року [26], а розробниками визначено Мінприроди, Мінекономрозвитку, Міненерговугілля, Мінрегіон, Мінагрополітики, Мінфін, Держенергоефективності, Національну академію наук, Національну академію медичних наук, Національну академію аграрних наук. Після розробки національної стратегії з адаптації до зміни клімату передбачено підготовку та виконання пілотних проєктів щодо розроблення і реалізації місцевих планів з адаптації до зміни клімату на рівні регіонів, а також міст, селищ і сіл. Проте окремі громади, які вже потерпають від наслідків зміни клімату, розробляють такі плани адаптації самостійно, незважаючи на відсутність національної стратегії, наприклад План заходів з адаптації громади міста Кам'янське до наслідків зміни клімату [28].

Дослідження та розвиток відносин зі зміни клімату – Nepal Climate Change Policy [29], Концепція реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року, схвалена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 7 грудня 2016 р. № 932-р [30]. Проте у 2019 році передбачено ідентифікацію міжнародних баз даних про найкращі доступні технології, спрямовані на скорочення антропогенних викидів, збільшення абсорбції парникових газів та адаптацію до зміни клімату, створення умов для доступу населення і суб'єктів господарювання до таких баз даних, а також розробку Національного плану з клімату та енергетики.

Інституційні механізми протидії зміні клімату на національному рівні – The Climate Change Trust Act 2010 Bangladesh [31], Розпорядження Кабінету Міністрів України щодо виконання Концепції реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року від 6 грудня 2017 р. № 878-р [32]. Серед таких заходів передбачено схвалення національно визначеного внеску України до Паризької угоди у 2020 році та кожні наступні п'ять років, затвердження Державної науково-технічної програми у сфері зміни клімату у 2019 році. Також заплановано вдосконалення механізму інтеграції заходів із запобігання зміні клімату та адаптації до неї в регіональні стратегії розвитку і плани заходів з їх реалізації; пріоритетних заходів з адаптації до зміни клімату для секторів економіки, об'єктів життєдіяльності населення, сфери охорони здоров'я.

Висновки

Оскільки зміна клімату є комплексною проблемою, вона не має простого вирішення. Нині основне законодавство в Україні для протидії зміні клімату – це Паризька угода, Концепція реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року, План заходів щодо виконання Концепції реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року, Стратегія низьковуглецевого розвитку України до 2050 року та Національно визначений внесок України. Усі ці документи аналітичні та рамкові. На місцях практично не реалізуються. Формування національного законодавства у сфері протидії зміні клімату та скороченню викидів парникових газів відбувається повільними темпами та зі встановленням недостатньо амбітних цілей. Не в останню чергу це зумовлено високою енергоємністю промисловості України, невисокими цілями щодо переходу на використання альтернативних джерел енергії, нерозробленістю національного ринку викидів парникових газів, їх моніторингу та верифікації. Законодавство у сфері скорочення викидів парникових газів має горизонтальну структуру, основним критерієм формування якої є приналежність регульованого типу відносин до окремої сфери суспільного виробництва, використання чи реагування. Зокрема, важливою проблемою залишається відсутність базових програмних документів для скорочення викидів парникових газів та їх адаптації.

Список використаних джерел:

1. Національна доповідь про цілі сталого розвитку / Міністерство економічного розвитку і торгівлі, 2017 URL: http://un.org.ua/images/SDGs_NationalReportUA_Web_1.pdf (дата звернення: 25.07.2019).
2. Дубовіч І.А., Булгакова М.Г. Зміна клімату та економіко-правовий механізм у сфері міжнародної торгівлі квотами на викиди парникових газів в Україні. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2011. Вип. 21. С. 13.
3. Булгакова М.Г. Сучасні економіко-правові проблеми інформаційного забезпечення торгівлі квотами та викиди парникових газів в Україні. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2014. Вип. 24. С. 5.
4. Кожушко С.І., Кожушко Д.Б. Правове регулювання інвентаризації парникових газів в Україні. URL: <http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2013-1/13kcgvu.pdf> (дата звернення: 25.07.2019).
5. Прохоренко К. І. Правове регулювання обліку антропогенних викидів парникових газів та їх абсорбції за законодавством України. *Юридичні науки*. 2012. № 90.
6. Трофимова І.В. Адаптація до змін клімату : наслідки, вразливість, ризики. Екологічна безпека та природокористування. URL:

<http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/58179/09-Trofimova.pdf?sequence=1> (дата звернення: 25.07.2019).

7. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. Цілі сталого розвитку: Україна : Національна доповідь 2017. URL: http://www.un.org.ua/images/SDGs_NationalReportUA_Web_1.pdf (дата звернення: 25.07.2019).

8. Паризька угода від 12.12.2015 / Верховна Рада України. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_161 (дата звернення: 25.07.2019).

9. Стратегія низьковуглецевого розвитку України до 2050 року / Міністерство екології та природних ресурсів України. URL: <https://menr.gov.ua/news/31815.html> (дата звернення: 25.07.2019).

10. Угода про Асоціацію між Україною та ЄС. *Єдиний веб-портал органів виконавчої влади в Україні*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/diyalnist/evropejska-integraciya/ugoda-pro-asociasiyu> (дата звернення: 25.07.2019).

11. Climate Change Laws of the World. Access Online : <http://www.lse.ac.uk/GranthamInstitute/climate-change-laws-of-the-world/EuropeanCommission>.

12. Italian Energy Efficiency Action Plan Access online : https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/it_necap_2017_en.pdf.

13. Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 серпня 2017 р. № 605-р. / Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/605-2017-p> (дата звернення: 25.07.2019).

14. German Renewable Energy Sources Act (EEG 2017). Access online : https://www.bmwi.de/Redaktion/EN/Downloads/renewable-energy-sources-act-2017.pdf%3F__blob%3DpublicationFile%26v%3D3

15. Japan's 2012 Tax Reform Act. Access online : <https://www.pwc.com/jp/en/taxnews/pdf/2014-tax-reform-proposal-e.pdf>

16. Проект Закону України «Про засади моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів». *Офіційний веб-сайт Міністерства екології та природних ресурсів України*. URL: <https://menr.gov.ua/news/32065.html> (дата звернення: 25.07.2019).

17. Decree 140/2007: Presidential decree declaring rational and efficient energy use a national priority Argentina 2007. Access online : http://climatepolicydatabase.org/index.php/Decree_140/2007:_Presidential_decree_declaring_rational_and_efficient_energy_use_a_national_priority_Argentina_2007.

18. Про схвалення Національної транспортної стратегії України на період до 2030 року : Розпорядження КМУ від 30 травня 2018 р. № 430-р / Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/430-2018-p> (дата звернення: 25.07.2019).

19. Україна через три роки введе квоти на викиди парникових газів. *Сьогодні*. URL: <https://ukr.segodnya.ua/ukraine/borba-s-globalnym-potepnieniem-ukraina-vvedet-kvoty-na-vybrosy-parnikovyh-gazov-1096184.html> (дата звернення: 25.07.2019).

20. Indonesia's Presidential Moratorium on New Forest Concessions 2011. World Resources Institute. Access online : https://www.wri.org/sites/default/files/indonesia_moratorium_on_new_forest_concessions.pdf

21. Про схвалення Концепції боротьби з деградацією земель та опустелюванням : Розпорядження КМУ від 22 жовтня 2014 р. № 1024-р / Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1024-2014-p> (дата звернення: 25.07.2019).

22. Global Forest Resources Assessment 2015. Access online : <http://www.fao.org/forest-resources-assessment/past-assessments/fra-2015/en/>

23. United Nations Climate Change. Land Use, Land-Use Change and Forestry (LULUCF). Access online : <https://unfccc.int/topics/land-use/workstreams/land-use-land-use-change-and-forestry-lulucf>

24. IPCC Technical Guidelines for Assessing Climate Change Impacts and Adaptations. Access online : <https://www.ipcc.ch/pdf/special-reports/ipcc-technical-guidelines-1994n.pdf>

25. Adaptation Policy Frameworks for Climate Change – Developing Strategies, Policies and Measures. Access online : <http://adaptation-undp.org/resources/training-tools/adaptation-policy-frameworks>

26. EU Adaptation Strategy. URL: https://ec.europa.eu/clima/policies/adaptation/what_en

27. Про затвердження плану заходів щодо виконання Концепції реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 6 грудня 2017 р. № 878-р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/878-2017-p> (дата звернення: 25.07.2019).

28. План заходів з адаптації громади міста Кам'янське до наслідків зміни клімату. 2016. URL: https://climateforumeast.org/uploads/files/___final_1.pdf (дата звернення: 25.07.2019).

29. Nepal Climate Change Policy, 2011. Access online : <http://www.lawcommission.gov.np/en/documents/2015/08/climate-change-policy-2067-2011.pdf>

30. Концепція реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року: Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 7 грудня 2016 р. № 932-р. *Єдиний веб-портал органів виконавчої влади в Україні*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npras/249573705> (дата звернення: 25.07.2019).

31. The Climate Change Trust Act 2010 Bangladesh. Access online : http://www.dpp.gov.bd/upload_file/gazettes/15741_60576.pdf

32. Щодо виконання Концепції реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 6 грудня 2017 р. № 878-р. / Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/878-2017-p> (дата звернення: 25.07.2019).

The scientific article is devoted to the consideration of topical issues of formation of directions of ecological-legal policy in the field of climate change after ratification by Ukraine of the Paris Agreement by Ukraine on July 14, 2016 and legal analysis of directions of maintenance of ecological-legal policy in the field of climate change in the last few years. Climate change is a complex problem and it has no simple regulatory solution. It is determined that the directions of such policy are the use of renewable energy sources with low carbon content, development of sources of clean electric and thermal energy, improvement of energy efficiency and energy saving in all sectors of the economy and objects of housing and communal infrastructure, promotion of the use of alternative sources of energy, transition of alternative energy sources. and passenger transportation through cleaner modes of transport, sustainable forestry and agriculture, and adaptation to climate change. It is established that the main sources of greenhouse gas emissions in Ukraine are concentrated in the following four sectors of economic activity: energy, industry, agriculture, forestry and other types of land use; waste management. An important problem is the lack of basic programmatic documents for reducing GHG emissions and their adaptation. Recent UN data, however, indicate that the pace of change is accelerating: many countries that have not formally submitted their long-term greenhouse gas emission reduction strategies and announced zero-carbon targets for 2050. At present, the main legislation in Ukraine to combat climate change is the Paris Agreement, the Concept of the implementation of public policy in the field of climate change for the period up to 2030, the Plan of measures for the implementation of the Concept of the implementation of the state policy in the field of climate change for the period up to 2030, the Low Carbon Strategy development of Ukraine until 2050 and Nationally defined contribution of Ukraine. The development of national legislation to combat climate change and reduce greenhouse gas emissions is generally slow and with ambitious targets being set. This is not least due to the high energy intensity of the Ukrainian industry, not ambitious goals for the transition to the use of alternative energy sources, the underdevelopment of the national market for greenhouse gas emissions, their monitoring and verification.

Key words: greenhouse gases, climate change, low carbon development, adaptation, Paris agreement, low carbon strategy, nationally determined contribution.

